

Мацкевич А. Р.,

Львівський національний університет імені Івана Франка

НАПРЯМКИ АРАБСЬКОЇ СТИЛІСТИКИ У ДОСЛІДЖЕННІ ПУБЛІЦИСТИЧНОГО СТИЛЮ

У статті досліджується історія розвитку арабської стилістичної думки у контексті проблеми становлення публіцистичного стилю. Умовно виділено основні напрямки сучасної арабської стилістики у дослідженні публіцистичного стилю, серед яких: “архаїзований” та “модернізований”.

Ключові слова: публіцистичний стиль, арабська стилістика, західна стилістика, риторика.

В статье исследуется история развития арабской стилистической мысли в контексте проблемы становления публицистического стиля. Условно выделены основные направления современной арабской стилистики в исследовании публицистического стиля, среди которых: “архаизованный” и “модернизованный”.

Ключевые слова: публицистический стиль, арабская стилистика, западная стилистика, риторика.

The article traces the history of development of Arabic stylistic thought in the context of formation problem of the publicistic style. It was conditionally pointed out the basic directions of modern Arabic stylistics in the study of the publicistic style, including among them “archaic” and “modernized”.

Key words: publicistic style, Arabic stylistics, western stylistics, rhetoric.

Історія розвитку арабської стилістики за Я. Стеткевичем [27, с. 95] та Х. Абдул-Рауфом [16, с. 1] – малодосліджене проблемне поле; звідси тема вивчення національних особливостей функціонально-стилістичних параметрів арабського тексту (зокрема публіцистичного) недостатньо опрацьована як арабськими лінгвістами, так і закордонними, а тому фактом залишається слабкий розвиток арабських стилістичних проблем, як у плані їхнього внутрішньосистемного дослідження (стилі арабської мови), так і в плані міжсистемного вивчення (стилістичний аспект у типологічному дослідженні арабської мови) [14, с. 18-19, 149].

Окрім того, на думку Н. Фінкільберг, функціональні типи арабських текстів (у порівнянні з функціональними стилями інших мов) – відносно розмиті; звідси арабська стилістична маркованість мовних засобів усіх рівнів (модусів) послаблена або відсутня, тому у перекладі арабського тексту (зокрема публіцистичного) для перекладача важливо володіти дотекстовими знаннями (наприклад, особистість автора тексту тощо), уточнюючи по контексту, який функціональний стиль виявиться придатним у конкретному випадку [Там само. – С. 153-154]. Хоча ’Алі ’Абд аль-Вахід Вафі вказує, що всі стилі сучасної арабської мови вирізняються дуже чітко: достатньо лише однієї “фрази” (*’ibāratun*), щоб носій мови (арабофон) з легкістю визначив її стиль, незалежно чи це поезія, чи промова, чи лист, чи газетна стаття, чи наукове дослідження і т. д. [20, с. 179].

Попри це, сучасна арабська публіцистика, яка об’єднує авторські нариси й коментарі, передові статті, ораторські виступи, фельетони тощо, – самостійний та досить складний функціональний різновид мовлення [1, с. 3]. Труднощі точного розуміння й адекватної інтерпретації арабських публіцистичних текстів ґрунтуються, з одного боку, на обмеженому знанні ситуативного контексту, необхідності посиленої уваги до ходу міркувань автора, а з іншого – на характерному для більшості таких текстів використанні розлогих синтаксичних конструкцій; тому у дослідженні публіцистичного стилю в арабській мові слід приділяти максимум уваги ретельному опрацюванню як змістового, так і, особливо, мовного плану кожного тексту [Там само. – С. 4].

Водночас публіцистичний стиль (як один із функціональних стилів літературної мови, що використовується у сфері масової інформації і характеризується популярним, чітким викладом, орієнтованим на швидке сприйняття повідомлень, на стислість і зрозумілість інформації, а також як емоційно забарвлена, піднесена мова з ознаками вольової оцінності, вербальні засоби якої призначені для емоційного впливу на адресата [2, с. 539]) сформувався в арабській мові у засобах масової інформації, зокрема газетах, заснованих у кінці XVIII – на початку XIX століття внаслідок європеїзації, озахіднення країн Арабського Сходу, серед яких: Єгипет та Сирія [5, с. 68-69; 4, с. 88-89; 13, с. 487]. Урядом першою повноформатною арабською газетою, серед яких: Єгипет та Сирія [5, с. 68-69; 4, с. 88-89; 13, с. 487]. Урядом першою повноформатною арабською газетою, що, проте, на думку А. Кримського, становила “сухий прядовий бюлетень”, вважається *’al-waqā’i ’u-l-miṣriyyatu* (“Єгипетські відомості”) у кінці 1828 року, натомість “чи не єдина справжня тогочасна газета” – *ḥadīqatu-l-’ahbāri* (“Сад новин”), видана вперше в Бейруті у 1858 році [6, с. 155, 224, 568-569]. Окрім того, наприклад, у перших сирійських газетах переважали інформаційні матеріали (короткі, розширені замітки, звіти), послання, роздуми на релігійну тематику, використовувались прийоми ораторської мови; поступово популярними ставали статті, подорожні записи, літературні рецензії, огляди новин художньої літератури, проблемні статті про літературні процеси в Сирії та закордоном [15, с. 163].

Таким чином, на межі XIX-XX століть в періодиці почав поступово вироблятися досі зовсім невідомий арабській мові публіцистичний стиль, що впливав на жанри ораторської (політичної) прози та став підґрунтям виникнення у пресі критичних та історико-літературних нарисів, що часто були на межі віршів у прозі з історико-літературною, філософською та соціальною тематикою (серед відомих арабських публіцистів – представники сирійської школи публіцистики: засновник Бутрус аль-Бустані (1819-1883) й оратори Адіб Ісхак (1856-1889), Наджіб аль-Хаддад (1867-1899) та ін., а також єгипетські публіцисти: соціально-політичний сатирик ’Абдаллаг Недім і політичні оратори Мустафа Каміль (1874-1908) та Са’д Заглюль (прибл. 1859-1927)) [5, с. 78-79].

Слід зазначити, що до арабської мови віддавна проникали форми стилів (серед яких публіцистичний) інших лінгвокультур й згодом ставали фактом традиційної арабської стилістики (так, ще в доісламську епоху у віршах, наприклад, аль-’Аші (*’al-’a ṣā*) наявність перської лексики свідчила про перські поетичні стилі та перський культурний вплив на поета загалом) [20, с. 180-184; 27, с. 95-96]. Щодо сучасних форм стилів інших лінгвокультур в арабській мові (зокрема публіцистичного), то, на думку ’Алі ’Абд аль-Вахіда Вафі, більшість з них перейшла з

європейських мов, а саме з французької та англійської, причому використання або наслідування “європейських стилів” (*'al-'asālību-l-'ifrānġiyyatu*) спричиняє не лише вихід за межі норм арабської стилістики, але й подекуди порушення порядку членів речення, їхнього зв'язку одне з одним, узгодження частин висловлення тощо; тому такі стилі характеризуються “неправильними ламаними фразами” (*'ibārātun mufakkakatun rakīkatun*) з арабською лексикою й “іноземним синтаксисом” (*'a'ġamiyyatu-t-tarkībi wa-n-naẓmi*), що затьмарює більшість смислів, закладених у них [20, с. 184]. Проте саме такі інновації в арабській стилістиці, на думку Я. Стеткевича, свідчать про історичний розвиток сучасної арабської літературної мови та спосіб її пристосування до вимог сучасного життя [27, с. 96].

При цьому, на думку Ахмада аль-Гашімі, початок історії арабської стилістики сягає доісламських часів, зокрема періоду суддівства ан-Набігі аз-Зуб'яні на ярмарку 'Укяз, коли поети змагалися між собою у своїй майстерності [19, с. 6-12]. Власне арабська стилістика почала свій розвиток (який триває й досі) в межах традиційної арабської науки – *'ilmu-l-balāġati* [8], тобто “риторики” [7, с. 214; 10, с. 515] або “науки про красномовство” [12, с. 247, 440].

'Al-balāġati як розділ арабського мовознавства первісно виформувався у “Книзі про ясне мовлення” (*'al-bayānuwa-t-tabayīnu*) Абу Усмана аль-Джахіза (775-868) і стає самостійним у працях таких лінгвістів, як: 'Абд аль-Кагір аль-Джурджані (помер у 1078 р.), аз-Замахшарі (1075-1144), 'Абд ар-Рахман аль-Казвіні (1267-1338) та інших [8]. Основний стилістичний аспект класичної арабської риторики – опрацювання правил та закономірностей вибору мовних засобів для здійснення комунікації; як наслідок, дефініція даної дисципліни містить пряму вказівку на залежність вживання мовних засобів від цілей, завдань і умов комунікації [Там само], оскільки “риторика” (*'al-balāġatu*), як стилістичне вчення, – це, на думку аль-Казвіні, “слідування вимогам ситуації спілкування з дотриманням літературності мовлення” (*'al-balāġatu ft-l-kalāmi muḥābaqatu-hu li-mā yaqtaḍi-hu ḥālu-l-ḥiḥābi ma 'a faṣāḥati 'alfāzi-hi*) [25, с. 33]. Висловлення не може бути красномовним, якщо воно не містить певного смислу і лексики, що адекватно втілює цей смисл, а тому *balāġatun* – це граматично правильне мовлення, відповідне (комунікативно-оптимальне) для умов та ситуації спілкування [8].

У сучасній арабській стилістичній думці умовно можна простежити декілька загальних напрямків, які внаслідок європеїзації, згідно з І. Крачковським [5, с. 69], поширюються на всю арабську культуру.

Перший напрямок пов'язаний з дотриманням традиції арабського стилістичного вчення, розвинутого у межах “риторики” (*'ilmu-l-balāġati*), а також з виключенням можливості західного оновлення (що, відповідно, оминає проблематику становлення публіцистичного стилю в арабській мові). Зокрема Ахмад аль-Гашімі на матеріалі лише традиційних середньовічних текстів (Коран, доісламська та ісламська (омейядська і аббасидська) поезія [19, с. 5]), залишаючи таким чином поза основним фокусом уваги оновлену (озахіднену) сучасну арабську літературу, визначає поняття “стилю” (*'al-'uslūbu*) як смисл, виражений у таких зв'язних словах, що формально найкращі для досягнення бажаної мети мовлення і найдієвіші щодо впливу на адресата [Там само. – С. 44]. На думку 'Алі аль-Джаріма та Мустафи Аміна [21, с. 9], стиль належить до “складових частин риторики” (*'anāširu-l-balāġati*) й обирається відповідно до “місця” (*mawḥinun*), “ситуації” спілкування (*mawqī'un*), “теми” (*mawḍū'un*), “стану слухачів” (*ḥālusāmi'ma*) та “внутрішньої цільової скерованості” (*naz'atunnafsiyyatun*). Звідси Ахмад аль-Гашімі так само, як і 'Алі аль-Джарім та Мустафа Амін, вказує на три різновиди стилю: 1) “науковий стиль” (*'al-'uslūbu-l-'ilmīyyu*) – “найспокійніший стиль” (*'ahdā'u-l-'asālībī*), що вимагає якомога більше “міцної логіки” (*manḥiqunsalīmun*) й “правильної думки” (*'al-fikru-l-mustaqīmu*) і якомога менше “поетичної уяви” (*'al-ḥayālu-š-ši'riyyu*), а тому найяскравіша його риса – “чіткість” (*'al-wuḍūhu*), що, з одного боку, ґрунтується на ознаці “експресії” (*'al-quwwatu*), котра виявляється в яскравості наукового пояснення й рівноваженості доказів цього стилю, а з іншого – “краси” (*'al-ġamālu*), котра виявляється в простоті наукового висловлення, правильному виборі лексики та розподілі змісту для розуміння його основного смислу; 2) “художній стиль” (*'al-'uslūbu-l-'adabīyyu*) – найхарактерніша його ознака і найяскравіша особливість – “краса” (*'al-ġamālu*), джерело якої: “багата уява” (*'ḥayālunrā'i'un*), “детальний опис” (*taṣwīrundaqīqun*), “відчуття неповторності рис речей” (*talammusunli-wuġūhi-š-šibhi-l-ba'tdati*), “чуттєвість” (*'al-maḥsūsu*) та “абстрактність форми” (*šūratu-l-ma'nawīyyi*); 3) “ораторський стиль” (*'al-'uslūbu-l-ḥiḥābiyyu*) – вирізняється “експресією смислів та лексики” (*quwwatu-l-ma'āni wa-l-'alfāzi*), “силою доказу і аргументу” (*quwwatu-l-ḥuġġatiwa-l-burhāni*), причому важливі для естетики й чіткості цього стилю – його “вплив на проникування в глибину душ” слухачів (*ta'šīru-huwawuṣūlu-hu ilā qarārati-n-nufūsi*), оскільки саме від зростання впливу залежать: “місце оратора” у свідомості адресатів (*manzilatu-l-ḥaḥībi*), “сила красномовства” (*quwwatu-l-'āridati*), “яскравість доказу” (*suḥū'u-l-ḥuġġati*), “інтонація голосу” (*nabarātu-š-ṣawti*), “якість декламації” (*ḥusnu-l-'ilqā'i*), “точність вказівок” (*muḥkamū-l-'iṣārāti*); звідси найхарактерніші риси ораторського стилю – “повтор” (*'at-takrāru*), використання “синонімів” (*mutarādufatun*), “приказок” (*maṣalun*) та “високих красномовних слів” (*kalimatun ġazlatun žāturanīnin*), чергування інформації “питанням” (*'istifhāmun*), “подивом” (*ta'aġġubun*), “осудом” (*'istinkārun*) [19, с. 44-45; 21, с. 12-17].

Другий напрямок пов'язаний з синтезом теорій “західної стилістики” (*'ilmu-l-'uslūbi* [26, с. 6-7] або *'al-'uslubīyyatu* – англ. “stylistics”, фр. “lastylistique” [23, с. 11]) й традиції *'al-balāġatu*. Зокрема у монографії Мухаммада 'Абд аль-Муталляба “Риторика та стилістика” (*'al-balāġatuwa-l-'uslubīyyatu*) вказано, що це – “серйозна спроба” (*muḥāwalatun ġāddatun*) “оживити риторичну культурну спадщину” (*'ihyā'u-t-turāsi-l-balāġiyyi*) і пов'язати її з сучасністю [24]; адже, попри “застарілість” (*'sinnu-l-ya'si*) “давньої риторики” (*'al-balāġatu-l-qadīmatu*), перспектива арабської філології, на думку Саліха Фадля, – не “копіювання та запозичення” (*an-nashūwa-t-taqlīdu*) ідей західної стилістики, а “оживлення, збагачення та усунення недоліків культурної спадщини арабів” (*'ihyā'uwa 'isrā'uwa 'istinqāzaturāsi-nā mina-ḍ-ḍumūri*) [26, с. 5-7]. Як наслідок, наприклад, у колективній праці зі стилістики Мухаммада аль-Мун'ама Хафаджі, Мухаммада ас-Са'ді й 'Абд аль-'Азіза Шарафа стверджується, що “сучасна стилістика” (*'al-'uslubīyyatu-l-mu'ašīratu*) не надто відрізняється від ідей, які виклав 'Абд аль-Кагір аль-Джурджані у книзі “Докази неперевершеності” (*dalā'ilu-l-'i'ġāzi*), а тому ця теорія могла б стати

перехідною ланкою між традицією і сучасністю у дослідженні стилістики [23, с. 5]. При цьому до представників-укладачів зв'язку між традицією “риторичних студій” (*dirāsātu-l-balāġiyati*) та новацією в арабській стилістиці Мухаммад 'Абд аль-Муталляб зараховує таких філологів: Хусейн ар-Русафі, Мустафа Садік ар-Рафа'ї, Хасан аз-Заййат, Амін аль-Хулі й Ахмад-аш-Шаїб; проте “єдиної завершеної арабської теорії у дослідженні стилю” (*'an-naẓariyyatu-l-'arabiyyatu-l-mutakāmilatufi dirāsati-l-'uslūbi*) так і не вироблено [24, с. 3].

Звідси В. Белкін вказує на формування архаїзованого напрямку сучасної арабської публіцистики, що характеризується прагненням використовувати стилістичні засоби, зафіксовані давньою риторику: метафори, порівняння, перифрази, синтаксичні паралелізми, ритмізацію мовлення тощо [1, с. 4].

Третій напрямок сучасної арабської стилістичної думки пов'язаний із запозиченням західної теорії з одночасним виключенням традиції *'al-balāġatu*. Наприклад, 'Аднан ібн Заріль приймає за основу класифікації арабських стилів мовлення відповідну теорію П'єра Гіро [18, с. 7], що трактує поняття “стиль” (*'al-'uslūbu*) як мовленнєве явище, яке виформовується внаслідок вибору засобів вираження, визначених “цілями мовця” (*maqāṣidu-l-mutakallimī*) та “його характером” (*ṭabī'atu-hu*), хоча й ґрунтовно не заглиблюється у проблематику стильового поділу “з точки зору функцій вираження” (*wiġhatu waẓīfati-t-ta'bīri*) [18, с. 48-49; 3, с. 79-80].

Можна твердити щодо появи модернізованого напрямку сучасної арабської публіцистики, що вирізняється (на противагу другому, архаїзованому напрямку) “демократичністю” мови, прагненням чітко та ясно, без риторичного надміру, донести до адресата зміст [1, с. 4].

Узагальнено слід також зазначити, що на відміну від інформаційно-описових текстів зі стандартною, “безликою” мовою, публіцистичні арабські тексти (як і художні тексти) характеризуються індивідуально-авторським вибором мовних засобів, що відображають загальнолітературну норму, та, відповідно, їхнім особливим, індивідуально-авторським уживанням [Там само. – С. 3]. Водночас у публіцистичних арабських текстах завжди наявні експресивний і емоційний елементи, які виражаються різноманітними мовними засобами [1, с. 3; 9].

Таким чином, серед виділених напрямків арабської стилістики у дослідженні публіцистичного стилю виділяються лише ті, котрі не оминають проблеми оновлення стилістичної стратифікації сучасної арабської мови, що дає змогу або у межах синтезу теорій західної стилістики й *'al-balāġatu* співвідносити до певної міри цей стиль з традиційними “ораторським стилем” (*'al-'uslūbu-l-ḥiṭābiyyu* – як емоційно-оцінна, вольова, піднесена мова [2, с. 539]), “художнім стилем” (*'al-'uslūbu-l-'adabiyyu* – як мова, у якій індивідуально-авторський вибір вербальних засобів спрямований на експресивність вираження [1, с. 3; 11, с. 10]) і “науковим стилем” (*'al-'uslūbu-l-'ilmīyyu* – як мова, у якій логіка викладу думок спрямована на полеміку [11, с. 10]), або у межах асиміляційного запозичення *'ilmu-l-'uslūbi* чи *'al-'uslubīyyatu* застосовувати західне визначення публіцистичного стилю з метою спробувати простежити його реалізацію на ґрунті арабської мови (у такому випадку публіцистику можна шукати, наприклад, у сфері масової інформації й співвідносити з поняттями “стилю засобів інформації” – *'uslūbuwasā'ilu-l-'ilāmi* чи “газетного стилю” – *'al-'uslūbu-ṣ-ṣuḥufīyyu* як джерела авторських “коментарів” (*'at-ta'ālīqu*), “газетних доповідей” (*'at-taqārīru-ṣ-ṣuḥufīyyatu*), “газетних розслідувань” (*'at-taḥqīqātu-ṣ-ṣuḥufīyyatu*), “новин” (*'al-'aḥbāru*) тощо [22, с. 56; 2, с. 539]).

Література:

1. Белкин В. М. Язык арабской прессы: публицистические тексты / В. М. Белкин. – М. : Изд. Московского университета, 1986. – 172 с.
2. Єрмоленко С. Я. Публіцистичний стиль / С. Я.Єрмоленко // Українська мова: Енциклопедія / редкол. : Русанівський В. М., Тараненко О. О., Заблок М. П. та ін. – 2-ге вид., випр. і доп. – К. : Вид-во “Укр.енцикл.” ім. М. П. Бажана, 2004. – С. 539-540.
3. Кожина М. Н. К основаниям функциональной стилистики / М. Н. Кожина. – Пермь : Пермское книжное издательство, 1968. – 252 с.
4. Крачковский И. Ю. Арабская литература в XX в. // Избранные сочинения : [в 6 т.]. Том III / академик Игнатий Юлианович Крачковский; [ред. : Е. Э. Бертельс, Х. И. Кильберг]. – М.-Л. : Изд. АН СССР, 1956. – С. 86-106.
5. Крачковский И. Ю. Новоарабская литература // Избранные сочинения : [в 6 т.]. Том III / академик Игнатий Юлианович Крачковский; [ред. : Е. Э. Бертельс, Х. И. Кильберг]. – М.-Л. : Изд. АН СССР, 1956. – С. 65-85.
6. Крымский А. Е. История новой арабской литературы (XIX – начало XX века) / А. Е. Крымский; отв. ред. : А. Б. Халидов. – М. : Наука, 1971. – 795 с.
7. Куделин А. Б. Средневековая арабская поэтика : (Вторая пол. VIII-XI в.) / А. Б. Куделин. – М. : Наука, 1983. – 260 с.
8. Спиркин А. Л. Некоторые особенности внутренней стратификации речевых стилей современного арабского языка в сопоставлении с русским (к постановке проблемы) [Електронний ресурс] / А. Л. Спиркин. – Режим доступа : http://www.vestnik.mgimo.ru/index.php?option=com_content&view=article&id=119#content.
9. Спиркин А. Л. Функционально-стилистическая идентификация арабской публицистической письменной речи (АППР) [Електронний ресурс] / А. Л. Спиркин. – Режим доступа : <http://elibrary.ru/item.asp?id=12534603>.
10. Сурдель Д., Сурдель Ж. Цивилизация классического ислама / Доминик Сурдель, Жанин Сурдель; пер. с фр. В. Бабинцева. – Екатеринбург : У-Фактория, 2006. – 544 с. – (Серия “Великие цивилизации”).
11. Сучасна українська літературна мова : підручник / М. Я. Плющ, С. П. Бевзенко, Н. Я. Грипас та ін.; ред. М. Я. Плющ. – 5-те вид., стер. – К. : Вища школа, 2005. – 430 с.
12. Фильштинский И. М. История арабской литературы: V – начало X века / И. М. Фильштинский. – М. : Наука, 1985. – 528 с.
13. Фильштинский И. М. История арабской литературы: X – начало XVIII века / И. М. Фильштинский. – М. : Наука, 1991. – 728 с.
14. Финкельберг Н. Д. Арабский язык. Курс теории перевода / Н. Д. Финкельберг. – М. : Восток-Запад, 2004. – 232 с.

15. Шейхо Каміран Преса Сирії: Монографія / Каміран Шейхо. – Львів : ПАІС, 2008. – 192 с.
16. Abdul-Raof Hussein Arabic Stylistics. A Coursebook / Hussein Abdul-Raof. – Wiesbaden: Harrassowitz Verlag, 2001. – 164 p.
17. 'Abdu-s-Salām 'al-Masadī 'Al-'Uslūbiyyatuwa-l-'uslūbu / d. 'Abdu-s-Salām 'al-Masadī. – Ṭab'atun šālīsatu. – Tūnis : 'ad-Dāru-l-'arabiyyatuli-l-kuttābi, [dūnata'rīhin]. – 278 š.
18. 'AdnānBnu Żarīl'An-Naššuwa-l-'uslūbiyyatubayna-n-nażariyyatiwa-t-ṭaṭbīqi (dirāsatu) / 'Adnān Bnu Żarīl. – Dimašq: 'Ittiḥādu-l-kuttābi-l-'arabi, 2000. – 199 š.
19. 'Aḥmad 'al-Hāšimī Gawāhiru-l-balāġatiḥ-l-ma'ānī wa-l-bayāniwa-l-badī'i / ta'lif: 'as-Sayyidu 'Aḥmad 'al-Hāšimī; dabṭ watadqīqawatawšiq: d. Yūsuf 'aš-Şamīlī. – Şaydā-Bayrūt: 'al-Maktabatu-l-'aşriyyatu, 1999. – 408 š.
20. 'Alī 'Abdu-l-WāhidWāfi Fiqhu-l-luġati / 'ad-duktūr 'Alī 'Abdu-l-Wāhidi Wāfi. – 'Aṭ-Ṭab'atu-š-šālīsatu. – 'Al-Qāhiratu: NahdatuMişrali-ṭ-ṭibā'atiwa-n-naşriwa-t-tawzī'i. – 2004. – 248 š.
21. 'Alī 'al-Ġārim, Muşṭafā 'Amīn'Al-Balāġatu-l-wāḍiḥatu: 'al-bayānu, 'al-ma'ānī, 'al-badī'uli-l-madārisi-s-sānawiyiyati / 'Alī 'al-Ġārim, Muşṭafā 'Amīn. – 'Al-Qāhiratu: Dāru-l-ma'āriḥi, 1999. – 308 š.
22. Hinrīš Blīt'Al-Balāġatuwa-l-'uslūbiyyatunahwanumūzaġinsīmiyā'iyyinli-taḥlīli-n-naşşi / Hinrīš Blīt; tarġamatuwata'līqud. Muḥammad 'al-'Umarī. – 'Aṭ-Ṭab'atu-š-šāniyyatu. – Daru-l-Bayḍā'i– Bayrut: 'Afīṭiqiyā-š-Şarqi, 1999. – 125 š.
23. Muḥammad 'Abdu-l-Mun'am Ĥafāġī, Muḥammad 'as-Sa'dī Farhūd, 'Abdu-l-'Azīz Şaraf'Al-'Uslūbiyyatuwa-l-bayānu-l-'arabiyyu / duktūrMuḥammad 'Abdu-l-Mun'am Ĥafāġī, duktūrMuḥammad 'as-Sa'dī Farhūd, duktūr 'Abdu-l-'Azīz Şaraf. – 'Al-Qāhiratu: 'ad-Dāru-l-mişriyyatu-l-lubnāniyyatu, 1992. – 174 š.
24. Muḥammad 'Abdu-l-Muṭallab'Al-Balāġatuwa-l-'uslūbiyyatu / 'ad-duktūr Muḥammad 'Abdu-l-Muṭallab. – MaktabatuLubnānanāşirūna, 'Aş-Şirkatu-l-mişriyyatu-l-'ālamīyyatuli-n-naşri-Lūngmān. – 1994. – 385 š.
25. MuḥammadBnu 'Abdi-r-Raḥmān 'al-Qazwīnī 'al-Ĥaṭīb'At-Taḥlīşuḥ-l-'ulūmi-l-balāġati / 'al-'Imām Ġalālu-d-DīnMuḥammadBnu 'Abdi-r-Raḥmān 'al-Qazwīnī 'al-Ĥaṭīb; dabṭwa şarḥ : 'Abdu-r-Raḥmān 'al-Barqūqī. – Mişr : Dāru-l-fikri-l-'arabiyyi, [dūnata'rīhin]. – 439 š.
26. Şalāḥ Fadl'Ilmu-l-'uslūbi: mabādi'u-huwa 'iġrā'ātu-hu / duktūr Şalāḥ Fadl. – 'Al-Qāhiratu-Bayrūt: Dāru-š-şurūqi, 1998. – 366 š.
27. Stetkevych J. The Modern Arabic Literary Language: Lexical and Stylistic Developments / Jaroslav Stetkevych. – Washington, D. C. : Georgetown University Press, 2006. – 135 p.